

УДК 340.12/.14.08:347.965.6](477.83/.86)"1849"(091+094.042)

**АВСТРІЙСЬКЕ ТИМЧАСОВЕ ПОЛОЖЕННЯ
ПРО АДВОКАТСЬКИЙ ПОРЯДОК 1849 Р.:
ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Олег Штинда

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79007,
e-mail: oleg.shtynda@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-3986-3019*

Проаналізовано передумови прийняття Тимчасового положення про адвокатський порядок від 16 серпня 1849 р., охарактеризовано його основні положення та значення для правового регулювання адвокатської діяльності. Особливу увагу зосереджено на характеристиці змісту рапорту міністра юстиції Австрійської імперії Антона фон Шмерлінґа від 11 серпня 1849 р. як концептуального документа, що обґрунтовував необхідність реформування адвокатури в умовах кризи абсолютистської моделі судочинства. Цей рапорт можна назвати своєрідною пояснювальною запискою, яка передбачала підстави, умови та основні причини прийняття Тимчасового положення про адвокатський порядок від 16 серпня 1849 р.

Акцентовано, що Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. встановлювало порядок та процедуру складення адвокатських іспитів. Зокрема, кандидати подавали заяви до апеляційного суду, повинні були мати ступінь доктора права і практичний стаж (наприклад, трирічний після докторського ступеню). Іспити проводилися спеціальною комісією при апеляційному суді за участю суддів та адвокатів, причому оцінка давалась як придатний/непридатний, без рейтингів. Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. передбачало утворення адвокатських палат при вищих судових інстанціях, які виконували функцію адміністративного та дисциплінарного контролю над адвокатами. Встановлювався дисциплінарний контроль за діяльністю адвокатів, який здійснювали апеляційні суди в тісній співпраці з адвокатськими палатами. Можливі санкції включали догани та штрафи. Тимчасове положення 1849 р. розширювало право адвокатів представляти інтереси сторін у цивільних справах у межах юрисдикції відповідного апеляційного суду; питання кримінального представництва мало бути врегульоване окремо.

Зазначено, що Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. запроваджувало юридичні новації, зокрема воно стало першим системним нормативно-правовим актом, що упорядковував адвокатську діяльність на імперському рівні та створювало підґрунтя для подальших реформ. Воно позитивно впливало на розвиток адвокатури, зокрема в ньому закладено принципи професійного відбору; іспит став обов'язковим етапом допуску до професії; встановлено інституційні механізми контролю та дисципліни; сформовано основу адвокатського самоврядування (адвокатські палати). Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. було важливим нормативно-правовим актом, що позитивно вплинуло на розвиток адвокатської професії в Австрії та її імперських землях. Тимчасове положення встановлювало основні вимоги до адвокатів, формальні процедури допуску до практики та дисциплінарний нагляд, передбачало створення органів адвокатської самоврядності та слугувало основою для подальшого правового закріплення статусу адвоката в імперському правовому порядку, було зумовлене сукупністю інституційних, соціально-економічних та професійних етичних чинників. Його прийняття стало відповіддю на потребу узгодити адвокатуру з новою австрійською судовою

системою, забезпечити баланс між доступністю правової допомоги та збереженням гідності й незалежності адвокатського стану, підвищити професійні стандарти та закласти підвалини для формування органів адвокатського самоврядування. У цьому сенсі акт 1849 р. постає не лише як технічний нормативний документ перехідного періоду, а як концептуальний крок у напрямі модернізації адвокатури та зміцнення її ролі в системі судочинства Австрійської імперії.

Наголошено, що Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. було першим системним нормативно-правовим актом, який упорядкував організацію адвокатури в Австрійській імперії, запровадивши єдині вимоги доступу до адвокатської професії, дисциплінарний контроль та елементи адвокатського самоврядування. Його значення для сучасної української адвокатури полягає не у прямій дії, а в доктринальному та інституційному впливі, особливо з огляду на використання історичного досвіду функціонування інституту адвокатури в Галичині в австрійський період (1849–1918). Цей історичний документ свідчить, що професійний фільтр є необхідною гарантією якості правничої допомоги.

Ключові слова: Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р., адвокат, адвокатура, адвокатська діяльність, дисциплінарна відповідальність адвокатів, адвокатське самоврядування.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2026.82.139>

Постановка проблеми. В сучасній історико-правовій науці питання становлення австрійської адвокатури середини XIX ст. здебільшого розглядається у контексті австрійської судової реформи після революцій 1848 р., тоді як концептуальні засади формування її правового статусу часто залишаються поза межами спеціального аналізу. Зокрема, недостатньо дослідженим є зміст і значення рапорту міністра юстиції Антона фон Шмерлінга від 11 серпня 1849 р., який передував прийняттю Тимчасового положення про адвокатський порядок. Хоча цей документ формально має характер службового подання австрійському імператорові, фактично він містить цілісну концепцію організації адвокатури, визначає межі професійної свободи, обґрунтовує необхідність державного контролю та водночас закладає основи майбутнього корпоративного самоврядування після революції 1849 р.

Як видається, проблема полягає в тому, що рапорт Шмерлінга зрідка аналізується як самостійне джерело правової думки, а його аргументація щодо обмеження кількості адвокатів, забезпечення їх матеріальної незалежності, запровадження дисциплінарного нагляду та створення адвокатських палат здебільшого відтворюється без належної наукової інтерпретації. Невизначеним залишається питання, чи відображав цей документ лише ситуативну реакцію австрійського уряду на наслідки революційних подій, чи ж він репрезентував продуману модель трансформації адвокатури відповідно до принципів модерної європейської держави. Відтак актуалізується потреба комплексного історико-правового аналізу змісту рапорту як джерела, що дозволяє простежити інтелектуальні та політико-правові передумови прийняття Тимчасового положення 1849 р., а також виявити співвідношення між задекларованими намірами законодавця та подальшим розвитком нормативного регулювання адвокатської діяльності.

Особливого значення рапорт набуває в контексті правового розвитку Галичини як окремого коронного краю Австрійської імперії, де адвокатура формувалася в умовах багатонаціонального середовища та складної соціальної структури. Ідеї, закладені Шмерлінгом, зокрема щодо поєднання державного контролю з елементами

професійного самоврядування та забезпечення матеріальної незалежності адвокатів, безпосередньо вплинули на інституційне оформлення адвокатської спільноти у Львові та інших містах коронного краю Галичини і Володимирії. Для Галичини, де судова практика характеризувалася високою інтенсивністю земельних, майнових і національно-чутливих спорів, визначення чітких стандартів професійної поведінки та дисциплінарної відповідальності адвокатів мало не лише корпоративне, а й суспільно-політичне значення. Тому аналіз рапорту як концептуальної основи майбутнього нормативного регулювання дозволяє глибше зрозуміти специфіку становлення інституту адвокатури в Галичині та її роль у функціонуванні австрійської правової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо причин та передумов прийняття Тимчасового положення про адвокатський порядок від 1849 р. досліджували: І. О. Андрухів, Н. В. Аніщук, П. І. Арсенич, Н. М. Бакаянова, І. Й. Бойко, А. Ю. Бойчук, І. Б. Василик, І. Ю. Гловацький, О. А. Дешевий, Є. С. Дурнов, В. С. Кульчицький, М. В. Никифорак, І. В. Рудік, О. Д. Святоцький, Б. Й. Тищик та інші. Однак вказані автори не приділяли уваги описаному та проаналізованому в цій статті рапорту тогочасного австрійського міністра юстиції Антона фон Шмерлінга, в якому прямо обґрунтовувалися причини необхідності прийняття Тимчасового положення про адвокатський порядок 1849 р.

Метою статті є аналіз передумов та причин прийняття австрійського Тимчасового положення про адвокатський порядок 1849 р., формування та демонстрація логічного зв'язку між ними.

Виклад основного матеріалу. Еволюція інституту адвокатури в межах правового поля Австрійської імперії середини ХІХ ст. представляє один із найбільш динамічних процесів у загальній історії держави і права. Прийняття Тимчасового положення про адвокатський порядок (нім. «Provisorische Advocaten-Ordnung») від 16 серпня 1849 р. не було лише адміністративним актом; воно стало законодавчим наслідком глибокої кризи австрійського судочинства та результатом ідеологічної перемоги ліберальних правових доктрин, тобто стало законодавчим результатом тривалої ідейної та політичної кризи, що охопила Габсбурзьку монархію. Для українських земель, зокрема Галичини, цей документ мав вагомe значення, оскільки «обумовив виникнення можливості створення адвокатських палат на західно-українських землях» [1, с. 9] та заклав підвалини для формування адвокатури як автономного демократичного інституту [2, с. 1]. Ця політична турбулентність висвітлила критичну застарілість попередньої нормативної бази, зокрема Йозефінського положення 1781 р., яке протягом десятиліть штучно стримувало розвиток адвокатури, розглядаючи її як «придаток» суду та «частину єдиного судового порядку». В умовах старої системи адвокат де-факто перебував у статусі державного чиновника особливого призначення: він призначався безпосередньо австрійським імператором або вищими судами, що повністю нівелювало принцип незалежності адвокатського захисту [3]. Така жорстка «етатизація» професії входила у гостру суперечність з новими конституційними ідеями 1849 р., які декларували відокремлення судової влади від адміністративної. Логіка правової реформи вимагала появи суб'єкта, здатного забезпечити реальну змагальність у судовому процесі, що було неможливо без звільнення адвокатури від опіки держави.

Незважаючи на різкий характер змін, які назрівали в тогочасному суспільстві та державі, зокрема крізь призму формування адвокатури як окремого самоврядного інституту, Н. Бакаянова цілком справедливо називає такий рух поступовим, еволюційним [4, с. 24].

Важливе значення для розвитку європейських держав мали революції 1848–1849 рр. у Європі («Весна народів»). Так революція в Австрійській імперії 1848–1849 рр., як і в низці інших європейських держав, спричинила значні політичні та юридичні перетворення в Австрійській імперії. Насамперед це позначилося на послабленні абсолютної влади, утвердженні конституційних і ліберальних ідей, було розпочато реформи в судовій системі та правовому порядку загалом. На тлі цих подій імперський уряд почав реформувати не лише конституційне та процесуальне законодавство, а й судову систему та організацію професійних спільнот юристів, зокрема адвокатури. Варто також зазначити, що «Весна народів» 1848–1849 рр. започаткувала другий період національного відродження – «професорський», в якому особливу активність проявляє світська інтелігенція. Причиною цьому стало запровадження викладання окремих дисциплін на богословському факультеті Львівського університету в українській мові. А також відкриття у 1849 р. кафедри української мови й літератури, яку очолив Яків Головацький. Згодом, 28 березня 1862 р., відкриваються ще дві кафедри з українською мовою викладання на юридичному факультеті Львівського університету: кафедра цивільного права, яку очолив д-р Е. Лопушанський, і кафедра кримінального права на чолі з д-ром В. Сроковським. Саме утворення університетських кафедр цивільного й кримінального права з українською мовою викладання започаткували становлення школи українського правництва у Галичині. Тому не дивно, що мало було національно свідомих представників української нації 40–60-х рр. XIX ст. Ми майже не бачимо українців-правників. Їх не те, що не було взагалі, але це були переважно «поповичі, виховані у польській культурі та польському середовищі, які інколи хоча і симпатизували українському населенню, але національно-визвольні ідеї їм були чужі» [5, с. 4].

У своїй роботі «Правила адвокатської етики та дисциплінарна відповідальність адвокатів у імперський період» Ірина Василик також згадує, що тогочасна Верховна судова палата висловила за свободу адвокатури [6, с. 31]. О. А. Дешевий також продовжує таку тезу та вказує, що Верховний суд у Висновку від 19.07.1848 р. висловився за безумовну лібералізацію адвокатури, хоча вищий нагляд і дисциплінарна влада над адвокатурою мали залишитися за Апеляційним судом [3, с. 561].

Отже, прийняття Тимчасового положення про адвокатський порядок 1849 р. було безпосередньо пов'язане із загальною трансформацією судової системи Австрійської імперії та усвідомленням необхідності переосмислення ролі адвокатури в нових умовах реформування судочинства. Воно відіграло важливу роль у формуванні адвокатської професії в Австрії та на підконтрольних їй територіях, зокрема в Галичині. Про це виразно свідчить зміст «Всепідданішого рапорту» (надалі за текстом – «рапорт»), міністра юстиції доктора Антона фон Шмерлінга від 11 серпня 1849 р., який передував найвищій санкції імператора. Цей рапорт можна назвати своєрідною пояснювальною запискою, яка передбачала підстави, умови та основні причини прийняття такого нормативно-правового акту.

Принагідно варто зазначити, що згідно з інформацією, яка викладена на офіційному вебсайті енциклопедії «Британніка» (яка є універсальною англійською енциклопедією і однією з найстаріших та найвідоміших у світі) Антон фон Шмерлінг (народився 23 серпня 1805 у Відні – помер 23 травня 1893 також у Відні) був визначним австрійським державним діячем і реформатором, який відіграв помітну роль у становленні конституційного ладу Габсбурзької імперії. Як противник консервативного режиму князя Меттерніха, поваленого під час рево-

люційних подій 1848 р., він представляв імперію на попередньому сеймі Німецької конфедерації у Франкфурті, що стало спробою політичного об'єднання німецьких земель. Згодом Шмерлінга було обрано до Франкфуртських національних зборів, де він певний час обіймав посади міністра внутрішніх справ і міністра-президента, однак після краху проєкту конфедерації залишив збори у 1849 р. Повернувшись до Відня, він очолив Міністерство юстиції та ініціював масштабну судову реформу, але з відновленням абсолютистського курсу в 1851 р. подав у відставку. У грудні 1860 р. його знову було покликано до уряду для підготовки конституційного проєкту, результатом чого став Лютневий патент 1861 р., що започаткував діяльність двопалатного імперського парламенту – Рейхсрату. Однак через бойкот парламенту ненімецькими національностями та критику, яка дістала назву «театр Шмерлінга», цей конституційний експеримент зазнав невдачі, і в 1865 р. він остаточно залишив уряд. У подальші роки Шмерлінг очолював Верховний суд Австрії, залишаючись впливовою постаттю в правничому житті імперії аж до 1891 р. [7].

Повертаючись до тексту рапорту А. Шмерлінга, можна стверджувати, що адвокатура визначається як інституція, що має «надзвичайно важливе» значення для впорядкованого здійснення правосуддя, а отже, її організація не могла залишатися незмінною в умовах запровадження нової австрійської судової організації та процесуального устрою. Водночас міністр наголошував, що до повного завершення реформи необхідно вже тепер встановити певні положення, які, з одного боку, відповідали б новому устрою судів, а з іншого – забезпечили б адвокатури гідніше й більш сприятливе самостійне становище [8].

Центральним питанням, яке постало перед урядом, було визначення принципу формування адвокатського корпусу: чи слід дозволити здійснення адвокатської діяльності кожному кваліфікованому правникові без обмеження кількості посад, чи зберегти систему фіксованої чисельності адвокатів у конкретних місцевостях. Міністр юстиції визначав, що чинна австрійська система не завжди дозволяла точно визначити таку кількість адвокатів, яка б повною мірою відповідала реальним потребам населення. Надмірно суворе дотримання фіксованих квот призводило до утворення своєрідної монополії, що спричиняло здорожчання правової допомоги та спонукало громадян звертатися до «безвідповідальних письменців». Особливо гостро ця проблема проявлялася у періоди підвищеної судової активності або тоді, коли значна частина адвокатів перебувала у віці, що обмежував їхню практичну діяльність. Так, обмеження кількості посад нерідко більше відповідало інтересам самих адвокатів, ніж потребам осіб, які шукали правосуддя [8].

Водночас, попри визнання недоліків чинної австрійської судової системи, Шмерлінг категорично заперечує можливість повної лібералізації доступу до адвокатської професії. На його переконання, безконтрольне відкриття адвокатури, особливо з огляду на поєднання її з процесуальним представництвом у суді, неминуче призвело б до зниження авторитету адвокатського стану та підриву суспільної довіри до нього. Особа, яка покликана представляти права та інтереси громадян, повинна бути незалежною не лише формально, а й матеріально, адже тільки за умови гідного забезпечення вона здатна діяти відкрито, чесно та відповідально. Якщо ж адвокат через надмірну конкуренцію опиняється у становищі, що позбавляє його засобів до існування, перед ним постає небезпечний вибір між відмовою від професії та пошуком сумнівних джерел доходу. Надмірна конкуренція, за логікою міністра, не приносить користі суспільству, а створює

«пролетаріат» серед адвокатів, що особливо небезпечно з огляду на їхній інтелектуальний потенціал [8].

Отже австрійський уряд обрав компромісний підхід: з одного боку, відмовитися від жорсткої прив'язки до незмінної кількості адвокатських посад, надавши Міністерству юстиції можливість гнучко визначати потребу в них залежно від обставин, а з іншого – не допустити повної лібералізації професії. У цьому контексті матеріальна незалежність адвоката постає не як приватний інтерес окремої особи, а як складова публічного інтересу, адже від неї залежить моральна стійкість та якість здійснення правосуддя [8].

Важливим елементом запропонованої реформи стало створення адвокатських палат, які мали б здійснювати консультативний вплив при наданні посад, брати участь у вирішенні питань, що безпосередньо стосуються професійних інтересів, а також сприяти більш рівномірному розподілу безкоштовної правової допомоги. Передбачалося також залучення адвокатів до складу іспитових комісій, що свідчить про прагнення поєднати судовий контроль із зародками професійного самоврядування. У такий спосіб закладалися інституційні підвалини майбутньої автономії адвокатури [8].

Особливу увагу в рапорті приділено вимогам до кандидатів на адвокатуру. Збереження адвокатського іспиту, вимога наявності ступеня доктора права, встановлення чітких строків практичного стажу – три роки після здобуття докторського ступеня або п'ять років без його врахування – покликані гарантувати належний рівень професійної підготовки. Водночас передбачалися певні винятки для досвідчених суддів, що свідчить про прагнення забезпечити взаємопроникнення суддівського та адвокатського корпусів і створити додаткові можливості для кваліфікованих правників у період реформ [8].

Питання дисциплінарного нагляду також отримало нормативне визначення: верховний контроль планувалося передати апеляційним судам, зберігаючи за судами право накладати догани та штрафи в межах процесу. Така модель поєднувала судовий нагляд із поступовим формуванням професійної відповідальності в межах самої корпорації [8].

«Provisorische Advocaten-Ordnung» (тимчасове положення або статут для адвокатури), видане 16 серпня 1849 р. було одним з перших прогресивних нормативно-правових актів про організацію та діяльність адвокатури (в оригіналі на німецькій мові). Цей тимчасовий нормативно-правовий акт адміністративно-правового характеру регламентував умови допуску до адвокатської діяльності, процедури складання іспитів, утворення органів адвокатського самоврядування (адвокатських палат), питання дисципліни та представництва в судах [9, с. 173]. Оскільки це була *тимчасова інструкція/постанова* (Provisorische Verordnung), вона не мала статусу повноцінного закону в класичному розумінні, а мала силу імперського розпорядження до часу прийняття остаточного законодавства про адвокатуру (пізніше – Постійного положення 1868 р.). Формально документ був опублікований у «Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich» – офіційному імперському збірнику законів і постанов, що надає йому нормативну легітимацію в правовій системі Австрійської імперії. Основні положення тимчасового положення 1849 р. включали умови допуску до адвокатської діяльності. Зокрема обов'язковими вимогами були: австрійське громадянство; повноліття; бездоганна репутація; підтвердження кваліфікації (успішне складання адвокатського або відповідного іспиту). Особи, які вже мали

право представляти сторони в судах (*Justiziäre*), могли здобути адвокатський статус без додаткових іспитів за умови відповідності іншим критеріям [8].

Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. встановлювало порядок та процедуру складення адвокатських іспитів. Зокрема, кандидати подавали заяви до апеляційного суду, повинні були мати ступінь доктора права і практичний стаж (наприклад, трирічний після докторського ступеню). Іспити проводилися спеціальною комісією при апеляційному суді за участю суддів та адвокатів, причому оцінка давалась як придатний/непридатний, без рейтингів [8].

Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. передбачало утворення адвокатських палат при вищих судових інстанціях, які виконували функцію адміністративного та дисциплінарного контролю над адвокатами. Встановлювався дисциплінарний контроль за діяльністю адвокатів, який здійснювали апеляційні суди в тісній співпраці з адвокатськими палатами. Можливі санкції включали догани та штрафи [8]. І. Гловацький, відомий та авторитетний історик-науковець з питань адвокатури, стверджує, що Львівська палата адвокатів створена в березні 1862 р., а правовий статус також було визначено Статутом, що був затверджений Міністерством юстиції у червні 1862 р. [10, с. 6].

Тимчасове положення 1849 р. розширювало право адвокатів представляти інтереси сторін у цивільних справах у межах юрисдикції відповідного апеляційного суду; питання кримінального представництва мало бути врегульоване окремо [11].

Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. запроваджувало юридичні новації, зокрема воно стало першим системним нормативно-правовим актом, що упорядковувало адвокатську діяльність на імперському рівні та створювало підґрунтя для подальших реформ. Воно позитивно впливало на розвиток адвокатури, зокрема в ньому закладено принципи професійного відбору; іспит став обов'язковим етапом допуску до професії; встановлено інституційні механізми контролю та дисципліни; сформовано основу адвокатського самоврядування (адвокатські палати).

Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р., як тимчасовий нормативно-правовий акт, відіграв роль містка між ранніми нормами і пізнішими постійними законами про адвокатуру (наприклад, постанова 1868 р., яка остаточно закріпила автономію і самоврядність адвокатської корпорації).

Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р., як тимчасовий нормативно-правовий акт імперського (центрального) рівня, мав регулятивний характер щодо адвокатської діяльності та правового статусу адвокатів в Австрійській імперії. Воно було чинним до часу прийняття постійного закону про адвокатуру.

Висновки. Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. було важливим нормативно-правовим актом, що позитивно вплинув на розвиток адвокатської професії в Австрії та її імперських землях. Він встановив основні вимоги до адвокатів, формальні процедури допуску до практики та дисциплінарний нагляд, створив структури адвокатської самоврядності та слугував основою для подальшого правового закріплення статусу адвоката в імперському правовому порядку, що зумовлене сукупністю інституційних, соціально-економічних та професійних етичних чинників. Його прийняття стало відповіддю на потребу узгодити адвокатуру з новою австрійською судовою системою, забезпечити баланс між доступністю правової допомоги та збереженням гідності й незалежності адвокатського стану, підвищити професійні стандарти та закласти підвалини для формування органів адвокатського самоврядування. У цьому сенсі акт 1849 р. постає не лише як технічний нормативний документ перехідного

періоду, а як концептуальний крок у напрямі модернізації адвокатури та зміцнення її ролі в системі судочинства Австрійської імперії.

Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. – це перший системний нормативно-правовий акт, який упорядкував організацію адвокатури в Австрійській імперії, запровадивши єдині вимоги доступу до адвокатської професії, дисциплінарний контроль та елементи адвокатського самоврядування. Його значення для сучасної української адвокатури полягає не у прямій дії, а в доктринальному та інституційному впливі, особливо з огляду на використання історичного досвіду функціонування інституту адвокатури у Галичині в австрійський період (1849–1918). Цей історичний документ свідчить, що професійний фільтр є необхідною гарантією якості правничої допомоги.

Положення 1849 р. передбачало створення адвокатських палат при апеляційних судах – перших форм організованого професійного самоврядування. Для України це важливо, оскільки сучасна система органів адвокатського самоврядування (ради адвокатів, КДКА, з'їзд адвокатів) також побудована на принципі автономності професії.

Історичний досвід показує, що самоврядування є необхідною умовою незалежності адвокатури. Водночас потрібен баланс між автономією та дисциплінарним контролем. Для України це означає необхідність: зміцнення реальної незалежності органів самоврядування; прозорості дисциплінарних процедур; мінімізації політичного впливу на адвокатуру.

У 1849 р. було закріплено механізм дисциплінарного нагляду із можливістю санкцій. Для сучасної України це важливо в контексті підвищення довіри суспільства до адвокатури; забезпечення стандартів професійної етики; боротьби з формальним ставленням до дисциплінарних процедур. Історичний досвід підтверджує, що дисципліна не суперечить незалежності, а є її інституційною умовою.

Тимчасове положення про адвокатський порядок 1849 р. стало частиною континентальної (романо-германської) правової традиції. Україна, інтегруючись до європейського правового простору, орієнтується на стандарти Ради Європи, практику ЄСПЛ, принципи незалежної адвокатури. Так, досвід 1849 р. є історичною ланкою тієї ж правової традиції, що формує сучасні європейські стандарти професії.

Значення Тимчасового положення про адвокатський порядок 1849 р. для сучасної України полягає у тому, що цей акт започаткував європейську модель професійної адвокатури; закріпив принцип кваліфікаційного відбору; започаткував адвокатське самоврядування; встановив дисциплінарні гарантії якості; продемонстрував баланс між державною регламентацією і автономією професії. Для України цей історичний досвід є аргументом на користь посилення професійних стандартів; збереження незалежності адвокатури; удосконалення дисциплінарних механізмів; гармонізації з європейськими правовими традиціями.

Список використаних джерел

- 1 Anton, Ritter (knight) von Schmerling. URL: <https://www.britannica.com/biography/Anton-Ritter-von-Schmerling> (дата звернення: 27.02.2026).
- 2 Provisorische Advocaten-Ordnung. URL: <https://onb.digital/result/102DEBE3> (дата звернення: 27.02.2026).
- 3 Андрухів І., Арсенич П. Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1939 pp. Івано-Франківськ, 1996. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?>

- Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0009736 (дата звернення: 27.02.2026).
- 4 Аніщук Н. В., Бойчук А. Ю. Становлення інституту адвокатури на західноукраїнських землях. *Науково-інформаційний вісник «Право»*, 2011. № 3. С. 17. URL: https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/%D0%9D%D0%86%D0%92_2011_3-1.pdf (дата звернення: 27.02.2026).
 - 5 Бакаянова Н. М. Генезис та сучасний вимір адвокатського самоврядування в Україні. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2b88c7d7-f4ce-4485-8120-e177f09921d6/content> (дата звернення: 27.02.2026).
 - 6 Бойко І. Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918) : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка 2017. С. 172.
 - 7 Бойчук А. Ю., Рудик І. В. Організація адвокатури на західноукраїнських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. *Правова держава*. 2023. № 51. С. 27. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/287982/282824> (дата звернення: 27.02.2026).
 - 8 Василик І. Б. Правила адвокатської етики та дисциплінарна відповідальність адвокатів у імперський період. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2b88c7d7-f4ce-4485-8120-e177f09921d6/content> (дата звернення: 27.02.2026).
 - 9 Гловацький І. Ю. Заснування та правовий статус адвокатських палат у Галичині в другій половині XIX ст. *Науковий вісник Львів. держ. у-ту*. 2008. № 2. С. 6.
 - 10 Дешевий О. А. Генеза становлення та розвитку адвокатської діяльності на українських територіях за часів литовського та австрійського панування. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/92.pdf> (дата звернення: 27.02.2026).

References

- 1 Andrukhiv I., Arsenych P. (1996). *Ukrains'ki pravnyky u natsional'nomu vidrozdzhenni Halychyny: 1848–1939 rr.* Ivano-Frankivs'k. Retrieved from https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0009736 (data zvernennia: 27.02.2026).
- 2 Anischuk, N. V., Bojchuk, A. Yu. (2011). Stanovlennia instytutu advokatury na zakhidno ukrains'kykh zemliakh. *Naukovo-informatsijnyj visnyk «Pраво»*, 3, 17. Retrieved from https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/%D0%9D%D0%86%D0%92_2011_3-1.pdf (data zvernennia: 27.02.2026).
- 3 Anton, Ritter (knight) von Schmerling. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Anton-Ritter-von-Schmerling> (data zvernennia: 27.02.2026).
- 4 Bakaianova, N. M. *Henezys ta suchasnyj vymir advokats'koho samovriaduvannia v Ukraini*. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2b88c7d7-f4ce-4485-8120-e177f09921d6/content> (data zvernennia: 27.02.2026).
- 5 Bojchuk, A. Yu., Rudyk, I. V. (2023). Orhanizatsiia advokatury na zakhidnoukrains'kykh zemliakh u druhij polovyni KhKh – na pochatku KhKh st. *Pravova derzhava*, 51, 27. Retrieved from <http://pd.onu.edu.ua/article/view/287982/282824> (data zvernennia: 27.02.2026).
- 6 Bojko, I. J. (2017). *Halychyna u derzhavno-pravovij systemi Avstrii ta Avstro-Uhorschyny (1772–1918) : navchal'nyj posibnyk*. L'viv : LNU im. Ivana Franka, 172.
- 7 Deshevyy, O. A. *Geneza stanovlennia ta rozvytku advokats'koi diial'nosti na ukrains'kykh terytoriiakh za chasiv lytovs'koho ta avstrijs'koho panuvannia*. Retrieved from <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/92.pdf> (data zvernennia: 27.02.2026).
- 8 Hlovats'kyj, I. Yu. (2008). Zasnuvannia ta pravovyj status advokats'kykh palat u Halychyni v druhij polovyni KhKh st. *Naukovyy visnyk L'viv. derzh. u-tu.*, 2, 6.

- 9 *Provisorische Advocaten-Ordnung*. Retrieved from <https://onb.digital/result/102DEBE3> (data zvernennia: 27.02.20)
- 10 Vasylyk, I. B. *Pravyla advokats'koi etyky ta dystsyplinarna vidpovidal'nist' advokativ u impers'kyj period*. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2b88c7d7-f4ce-4485-8120-e177f09921d6/content> (data zvernennia: 27.02.2026).

THE AUSTRIAN PROVISIONAL REGULATION ON THE BAR OF 1849: MAIN PROVISIONS AND SIGNIFICANCE FOR THE LEGAL REGULATION OF ADVOCACY

Oleh Shtynda

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: oleg.shtynda@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-3986-3019*

The article analyzes the prerequisites for the adoption of the Provisional Regulation on the Bar of August 16, 1849, outlines its main provisions, and examines its significance for the legal regulation of advocacy. Particular attention is paid to the report of the Minister of Justice of the Austrian Empire, Anton von Schmerling, dated August 11, 1849, as a conceptual document substantiating the need to reform the bar amid the crisis of the absolutist model of judicial proceedings. This report may be regarded as a kind of explanatory memorandum that set out the grounds, conditions, and principal reasons for the adoption of the Provisional Regulation on the Bar of August 16, 1849.

It is emphasized that the Provisional Regulation of 1849 established the order and procedure for taking bar examinations. In particular, candidates were required to submit applications to the appellate court, hold a Doctor of Law degree, and have practical experience (for example, three years of practice after obtaining the doctoral degree). Examinations were conducted by a special commission at the appellate court with the participation of judges and practicing lawyers, and assessment was rendered in the form “qualified” or “not qualified,” without rankings. The Provisional Regulation of 1849 also provided for the establishment of bar associations at higher judicial instances, which performed administrative and disciplinary supervision over lawyers. Disciplinary control over legal practice was exercised by appellate courts in close cooperation with bar associations. Possible sanctions included reprimands and fines. The Regulation expanded lawyers’ right to represent parties in civil cases within the jurisdiction of the respective appellate court, while issues of criminal representation were to be regulated separately.

It is noted that the Provisional Regulation on the Bar of 1849 introduced significant legal innovations, becoming the first systematic normative legal act to regulate advocacy at the imperial level and laying the foundation for subsequent reforms. It had a positive impact on the development of the bar, enshrining the principles of professional selection; making the bar examination a mandatory stage of admission to the profession; establishing institutional mechanisms of supervision and discipline; and forming the basis of bar self-government (bar associations). The Provisional Regulation of 1849 was an important normative act that positively influenced the development of the bar in Austria and its imperial lands. It defined the core requirements for lawyers, formal procedures for admission to practice, and disciplinary oversight, provided for the creation of bodies of professional self-governance, and served as the foundation for the further legal consolidation of the lawyer’s status within the imperial legal order.

The adoption of the Regulation was conditioned by a combination of institutional, socio-economic, and professional-ethical factors. It responded to the need to align the bar with the new

Austrian judicial system, ensure a balance between accessibility of legal assistance and the preservation of the dignity and independence of the bar, raise professional standards, and lay the groundwork for the formation of bodies of bar self-government. In this sense, the act of 1849 appears not merely as a technical normative document of a transitional period, but as a conceptual step toward the modernization of the bar and the strengthening of its role within the judicial system of the Austrian Empire.

It is emphasized that the Provisional Regulation on the Bar of 1849 was the first systematic normative act that organized the bar in the Austrian Empire by introducing unified requirements for access to the profession, disciplinary supervision, and elements of professional self-government. Its significance for the modern Ukrainian legal profession lies not in its direct applicability, but in its doctrinal and institutional influence, particularly in light of the historical experience of the bar in Galicia during the Austrian period (1849–1918). This historical document demonstrates that a professional filter is a necessary guarantee of the quality of legal assistance.

Keywords: Provisional Regulation on the Bar of 1849, lawyer, bar, advocacy, disciplinary liability of lawyers, bar self-government.

*Стаття: надійшла до редакції 01.04.2026
прийнята до друку 16.04.2026*